

1. Talmud Kiddushin 30b

"ללמדו אומנות" - מנלן?

אמר חזקיה: דאמר קרא "ראה חיים עם אשה אשר אהבת". אם אשה ממש היא - כשם שחייב להשיאו אשה, כך חייב ללמדו אומנות. אם תורה היא - כשם שחייב ללמדו תורה, כך חייב ללמדו אומנות.

ויש אומרים: אף להשיטו בנהר.

מאי טעמא? חיותיה הוא.

רבי יהודה אומר: כל שאינו מלמדו אומנות - מלמדו ליסטות.

ליסטות ס"ד?

אלא, כאילו מלמדו ליסטות.

מאי בינייהו?

איכא בינייהו דאגמריה עיסקא.

"To teach him a trade" - What is the Biblical source for this?

Hizkiyah said: As the scripture says "Show yourself life with a woman you love." If this refers to an actual woman, then just as he is obliged to marry his son off, so too he is obliged to teach him a trade.

If this refers to Torah, then just as he is obliged to teach him Torah, so too he is obliged to teach him a trade.

There are those who say: Even to teach him to swim.

Why? It preserves his life.

Rabbi Yehudah said: Whomever one does not teach a trade, one teaches banditry.

Could one think this really means banditry?

Rather, it is as if he teaches him banditry.

What is the difference between Chizkiyah and Rav Yehudah?

The difference is whether teaching business suffices.

2. Kohelet 9:9

ראה חיים עם אשה אשר אהבת כל ימי חיי הבלך אשר נתן לך תחת השמש כל ימי הבלך כי הוא חלקך בחיים ובעמלך אשר אתה עמל תחת השמש:

Show yourself life with a woman you love all the days of your life of vanity which He has given to you under the sun, all the days of your vanity; for this is your portion in life and in your labor which you labor under the sun.

3. Talmud Shabbat 150a

משנה. לא ישכור אדם פועלים בשבת, ולא יאמר אדם לחבירו לשכור לו פועלים. אין מחשיכין על התחום לשכור לו פועלים ולהביא פירות, אבל מחשיך הוא לשמור, ומביא פירות בידו. כלל אמר אבא שאול: כל שאני זכאי באמירתו - רשאי אני להחשיך עליו. . .

Mishnah. One may not hire workers on Shabbat, nor may he ask his fellow to hire him workers. One may not wait for nightfall at the edge of the techum to hire workers or to bring fruit [from outside the techum as soon as Shabbat ends], but one may wait for nightfall [at the edge of the techum] to guard, and bring back fruit [after Shabbat]. Abba Shaul gave this generalization: Anything that I may say, likewise I may wait for nightfall [at the edge of the techum] for it. . .

ומתניתין מני - כרבי יהושע בן קרח. דתניא: לא יאמר אדם לחבירו "הנראה שתעמוד עמי לערב?". רבי יהושע בן קרח אומר: אומר אדם לחבירו "הנראה שתעמוד עמי לערב?".

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: הלכה כרבי יהושע בן קרח.

ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: מאי טעמא דרבי יהושע בן קרח? דכתיב "ממצוא חפצך ודבר דבר" - דיבור אסור, הרהור מותר.

Whose opinion does our Mishnah follow?

It follows the opinion of Rabbi Yehoshuah ben Korchah, as we learned in a beraita: A person should not say to his fellow "Does it seem that you will work with me this evening?". Rabbi Yehoshuah ben Korchah says: A person may say to his fellow "Does it seem that you will work with me this evening?".

Said Rabbah bar bar Channah in the name of R. Yochanan: The law follows Rabbi Yehoshuah ben Korchah.

Another statement of Rabbah bar bar Channah in the name of R. Yochanan: What is the reasoning of Rabbi Yehoshuah ben Korchah? It is written (Isaiah 58:13) "from finding your desires and speaking of things" – speech is forbidden, but thought is permitted.

ודיבור מי אסיר? והא רב חסדא ורב המנונא דאמרי תרוייהו: "חשבונות של מצוה מותר לחשבן בשבת", ואמר רבי אלעזר "פוסקים צדקה לעניים בשבת", ואמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי יוחנן: "מפקחין פיקוח נפש ופיקוח רבים בשבת, והולכין לבתי כנסיות לפקח על עסקי רבים בשבת", ואמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: "הולכין לטריטאות ולקרקסאות ולבסילקאות לפקח על עסקי רבים בשבת", ותנא דבי מנשה: "משדכין על התינוקות ליארס בשבת, ועל התינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות!"

אמר קרא "ממצוא חפצך ודבר דבר" - חפצך אסורים, חפצי שמים מותרין.

Is thought really forbidden? But R. Chisda and R. Hamnuna both said: "Calculations for mitzvah purposes may be calculated on Shabbat", and Rabbi Elazar said: "One may dole out charity to the poor on Shabbat", and Rabbi Yaakov bar Idi said in the name of R. Yochanan: "One saves lives and looks out for the interests of the multitude on Shabbat, and one goes to assembly halls in the interest of the multitude on Shabbat", and R. Samuel bar Nachmani said in the name of R. Yochanan: "One may arrange the betrothal of girls on Shabbat, and for boys to be educated or apprenticed"!

Scripture says "from finding your desires and speaking of things" – your desires are forbidden, but Heaven's desires are permitted.

4. Shulkhan Arukh 307:13-17

שטרי הדיוטות, דהיינו שטרי חובות וחשבונות ואגרות של שאלת שלום, אסור לקרותם; אפי' לעיין בהם בלא קריאה, אסור. לקרות באיגרת השלוח לו, אם אינו יודע מה כתוב בה, מותר ולא יקרא בפיו אלא יעיין בה; ואם הובאה בשביל מחוץ לתחום, טוב ליזהר שלא יגע בה. כותל או וילון שיש בו צורות חיות משונות או דיוקנאות של ב"א של מעשים כגון מלחמות דוד וגלית וכותבים זו צורת פלוני וזה דיוקן פלוני, אסור לקרות בו בשבת. מליצות ומשלים של שיחת חולין ודברי חשק, כגון ספר עמנואל, וכן ספרי מלחמות, אסור לקרות בהם בשבת; ואף בחול אסור משום מושב לצים (תהילים א, א), ועובר משום אל תפנו אל האלילים (ויקרא יט, ד) לא תפנו אל מדעתכם; ובדברי חשק, איכא תו משום מגרה יצר הרע; ומי שחיברן ומי שהעתיקן, וא"צ לומר המדפיסן, מחטיאים את הרבים. הגה: ונראה לדקדק הא דאסור לקרות בשיחת חולין וספרי מלחמות, היינו דוקא אם כתובים בלשון לע"ז, אבל בלשון הקודש, שרי. (וכנ"ל מלשון שכתבו התוספות פרק כל כתבי, וכן נהגו להקל בזה). אסור ללמוד בשבת ויו"ט, זולת בד"ת; ואפילו בספרי חכמות אסור; ויש מי שמתיר, וע"פ סברתו מותר להביט באצטרלו"ב בשבת, (ולהפכה ולטלטלה כדלקמן סי' ש"ח).

Literary conceits and allegories relating to mundane matters or to matters of desire, as for example the book of Immanuel, and likewise war stories – it is forbidden to read them on Shabbat, and likewise during the week because of “a den of good-for-nothings”, and one who reads them violates “do not turn toward idols”, translated as “do not turn G-d out of your minds”. Matters of desire are also prohibited because they “instigate the evil inclination”; one who authors or copies them, and obviously one who prints them, causes the multitude to sin.

Ramo: It seems, to be precise, that the prohibition of reading mundane matters and war stories applies only if they are written in a language other than Hebrew, but it is permitted to read them in Hebrew. (this is what appears to me from the language of Tosafot, and the practice is to be lenient in this way.) One may not learn on Shabbat and Yom Tov things other than Torah, even books of wisdom, but there is one who permits, and according to his reasoning one may look at an astrolabe on Shabbat (or turn it or transport it.)

5. Shulkhan Arukh 306:6-8

חפצי שמים מותר לדבר בהם, כגון: חשבונות של מצוה, ולפסוק צדקה, ולפקח על עסקי רבים, ולשדך התינוק ליארס וללמדו ספר או אומנות. ודוקא לדבר אם רוצה להשתכר, אבל לשכרו ולהזכיר לו סכום מעות אסור. הגה: י"א בדמקום שנוהגין ליתן לקורא בתורה מי שבירך, ונודר לצדקה או לחזן, דאסור בשבת לפסוק כמה יתן (א"ר), והמנהג להקל, דהא מותר לפסוק צדקה. מותר למדוד בשבת מדידה של מצוה, כגון: למדוד אם יש במקוה מ' סאה, ולמדוד אזור מי שהוא חולה וללחוש עליו כמו שנוהגים הנשים, מותר דהוי מדידה של מצוה. הרהור בעסקיו, מותר. ומ"מ, משום עונג שבת, מצוה שלא יחשוב בהם כלל ויהא בעיניו כאילו כל מלאכתו עשויה.

It is permitted to speak about “the desires of Heaven”, as for example calculations related to mitzvot, doling out charity, looking out for the interests of the multitude, or to betroth a child, or to teach him something intellectual or a trade. But only to speak about them if they wish to be hired, not to actually hire them out and mention specific amounts of money.

Ramo: Some say that in a place where the custom is for the Torah-reader (=oleh) to get a “Mi shebeirakh”, for which he pledges a donation to charity or to the *chazan*, no specific amount may be mentioned, but the custom is to be lenient, as it is permitted to dole out charity.

It is permitted on Shbbat to make measurements associated with a mitzvah, for example to measure the volume of water in a mikvah . . .

Thinking about one's business is permitted. Nonetheless, for the sake of *oneg Shabbat*, it is a mitzvah to not think about them at all and behave as if all your business were completed before Shabbat.

6. Responsa Sh'eilat Yaavatz (R. Yaakov Emden) 1:41

וגם מזה אינו ניצול המנתח ללמוד מלאכת הרפוא' לפי דעתו. כמדומני יצטרך ג"כ למדוד לפעמים המרחקים וגבולי הקשרים עם יחס האיברים ומצבם במגורם בקרבם.
וא"ת מדידה זו ואומנות זה גם הוא של מצוה, דאית ביה משום חיי דברייתא, ומצינו לרז"ל פעמים הקלו לצורך פרנסה בלבד דחשבינן ליה עסק מצוה, כ"ש הא דאית ביה תרתי לטיבותא, שלומד מלאכ' שתמציא לו מזונותיו בכבוד וימצא חכמה עושר וכבוד, וחיים ישיגו ע"י אומנות זו המכבדת בעליה בעיניה? וראה חיים עם אשה אשר אהבת - זו אומנות חביבה ויקרה כזו!
לא תעשה בנפשך שקר להלכד בפיתויי יצה"ר וכשפיו הרבים, ליתן מקום בלבך לדמיונות כאלה המכזבים ומזוייפים. נרפים הם נרפים. כי אע"פ שמצינו כמו כן שהתירו לפסוק על התינוק ללמוד אומנות, פסיקה בלבד התירו, ולא תראה שהתירו ללמוד בשבת אומנות במתכוין לה. חלילה חלילה! לא יעשה כן בישראל!

I don't think that someone practicing surgery on Shabbat in order to learn medicine can avoid the prohibition of measuring. As I see it he will sometimes have to measure lengths and boundaries to determine the relative placement of organs.

Were you to say - This measurement and profession is one of mitzvah, in that it preserves the lives of G-d's creations. We have found the Sages on many occasions being lenient for the sake of making a living. Won't they be lenient here *kal vachomer*, where there are two rationales, first that he is learning a profession that will let him earn a living with dignity and let him find wisdom, wealth, and honor, and second that lives will be saved via this profession that lends honor to its practitioners?
"Show yourself life with a woman you love" – this refers to a precious profession such as this!

Do not falsify your spirit and be entrapped by the numerous seductions and spells of the evil inclination by finding a place in your heart for these lying and counterfeit analogies. Those [who make these arguments] are already weakened. Even though we have found that they permitted arranging an apprenticeship for a child, they only permitted the arrangement, not learning the material on Shabbat with the intent of entering the profession. Heaven forbid! Let such things not be done in Israel!

שו"ת מלמד להועיל חלק א (או"ח) סימן יד

7. Responsa Melamed L'Hoil (R. Dovid Tzvi Hoffman) 1:14

בקהלת עדת ישראל בברלין נתקן עפ"י מו"ר ר' עזריאל הילדעסהיימער זצ"ל שבעד הנערים שאין יכולין לבוא לביה"כ לפני הצהרים, קורין אחר הצהרים ב' או ג' שעות כל הסדרה וקורין ז' גברי ואומרין ההפטרע עם הברכות ואח"כ מתפללין מוסף עד גמירא, ואח"כ מתפללין מנחה עם קריאה ג' גברי, ואף שיש לפקפק על זה (ע' ספר תורת חיים על או"ח סי' קל"ה) מ"מ כבר הורה זקן.
וכתב בדגול מרבבה סי' קל"ה דאם בטלו בשחרית הקריאה ובמנחה מצאו מנוחה אם יש פנאי לקרות כל הסדרה יקראו במנחה כל הסדרה ויקראו שבעה גברי כי כל יום השבת הוא זמן הקריאה. וכתב על זה בספר משנה ברורה: ויקראו הסדר של שחרית קודם התחלת המנחה ואח"כ יאמרו אשרי ובא לציון ואח"כ יקראו קריאה של מנחה כנהוג עכ"ל.
והנה זה הוא רק אם פעם אחת בטלו מחמת אונס, אך קשה לתקן כן לחלוטין. אמנם כדי שלא תשתכח תורת קריאת ס"ת מן הנערים הנצרכים ללכת לבתי גימנאזיען/בית ספר תיכון/ולשאר בתי ספר בש"ק, תקנו בדוחק לעשות כן בכל שבת, וגם מתפללין מוסף עם מנין. ובודאי אם נמצא עומק הדין אין לעמוד בד"ן עם תקון זה, אך עת לעשות לד' הפרו תורתך.

In Congregation Adat Israel in Berlin my teacher R. Azriel Hildesheimer zt"l decreed that, for the sake of the children who could not come to synagogue before noon, there would be a Torah reading at 2 or 3 in the afternoon at which they would have 7 aliyot, say the haftarah with its blessings, then pray musaf until its completion, followed by mincha with its Torah reading. Although there are grounds for objecting to this, regardless "an elder has already ruled".

The Dagul Meirevavah writes (Orach Chayyim 135) that if the morning Torah reading was missed, and there is leisure time in the afternoon, they should read the full reading with 7 aliyot at minchah, for all of Shabbat is a legitimate time for Torah reading. Regarding this the Mishnah Berurah writes: They should read the morning reading before beginning minchah, then say Ashrei and Uva l'tsiyyon, then do the Minchah Torah reading as usual.

All this is only if the morning reading was missed once owing to unavoidable circumstances, but it is difficult to decree this as standard practice. But so that the practice of Torah reading should not be eliminated from the lives of the children who need to attend *gymnasium* and other schools on Shabbat, they decreed under duress to do this every Shabbat, and also to pray mussaf then with a minyan. Certainly the depth of the law does not support this decree, but "It is time to act for G-d by annulling His Torah".

8. Responsa Melamed L'Hoil (R. Dovid Tzvi Hoffman) 1:58

שאלה: קטנים שהולכים לבית הספר הנקרא גימנאזיום ללמוד שם חכמות הצריכות בזמננו לפרנסה והולכים שם גם ביום השבת ולוקחים עמהם ספריהם הצריכים ללמוד, חייב האב למחות בבניו או לא.

תשובה: תחלה אדבר אם מותר לתלמידי גימנאזיום לילך לגימנאזיום בשבת.
והנה /באו"ח/ בסי' ש"ז סעיף י"ז מביא בזה ב' דעות, ודעת המחמירין ואוסרין ללמוד בספרי חכמות בשבת הביא בסתם, ודעת המתירין בשם יש מי שמתיר. והנה שורת הדין היה לפסוק כהאוסרין, אך הלבוש כתב דנוהגין כמתירין וכן משמע בד"מ.

ונ"ל דבנידון דידן גם האוסרין מודי, דאיכא קצת מצוה, דיודע דבזמן הזה אי אפשר לסוחר להשיג פרנסתו אם לא למד תחלה לשונות וחכמות בבתי ספר הנקראים גימנאזיום או רעאלשולע /בית ספר ריאלי/.
ואם יתבטל התלמיד בלימודו ביום השבת, אזי לא יבין גם מה שלומד בחול, כי המלמד לא יחזור ללמד בחול לתלמידי ישראל מה שכבר לימד בשבת. ועי"ז התלמידים ההם ילכו לאחור ולא לפנים.

ואם תאמר שהישראל ישכור לו מלמד לעצמו ללמד לבנו מה שלומד בבית הספר בשבת, רוב ישראל בעוה"ר עניים, ואין ידם משגת להוצאות רבות כאלה לשכור להם מלמד לעצמם, וכיון דהלימוד הוא הכנה לפרנסה, בודאי נחשב למצוה קצת ומותר אליבא דכל הדעות, כמו לדבר אודות התינוק ללמדו אומנות כדאיתא /באו"ח/ בסי' ש"ו סעיף ה'.

ועוד אני אומר - דיש מקומות דאפילו מי שידו משגת לשכור לו מלמד שיחזור עם בנו מה שביטל בשבת, יותר טוב עושה אם שולח את בנו לבית הספר בשבת כמו שמוכרחין בני העניים לעשות, כגון באותן המקומות שרבים מבני עמנו בעוה"ר מחללין שבת וכותבין בשבת, ותלמידי בני ישראל שאין כותבין בשבת מעטים המה, ועל כן יותר שירבו תלמידי בני ישראל שאין כותבין בשבת, יותר ויותר תחזקנה ידיהם ואיש את אחיו יעזרו ולרעהו יאמר חזק, ואם יהיו התלמידים היראים מעטים יש לחוש שח"ו לא יעמדו בנסיון, ולכל הפחות הכושל שבהם ידיו תרפינה, ומוטב שיעשה העשיר דבר שהוא פחות מאיסורא זוטא, אם יציל עי"ז בר ישראל חבירו מאיסורא רבה.

ופוק חזי מאי עמא דבר, שכבר נהגו כמה וכמה יראים שבמדינת אשכנז לשלוח בניהם לבתי גימנאזיום בשבת ועלתה בידם שת"ל =שתהילה לה' = הבנים נעשו יראים את ה' מרבים המקדישים שם שמים והם לישראל לשם ולתפארת.

אך בודאי יש ליזהר שילכו הבנים להשכמה למען לא יבטלו מקריאת התורה בשבת, ואצ"ל שאם נקל שישארו בביתם בימים טובים מה טוב ולכל הפחות ילכו לביהכ"נ בימים נוראים ולא ילכו לגימנאזיום בימים ההם.

Question: Many Jewish children go to *gymnasium* schools to learn the “wisdom” necessary in our day to earn a living. If they attend school even on Shabbat, and carry the necessary books with them to school on Shabbat, must their parents object?

Answer: I will first address the question of whether it is permitted for *gymnasium* students to attend school on Shabbat.

In Shulkhan Arukh Orach Chayyim 307:17 two opinions are cited on this issue. The stringent opinion, which bans reading “books of wisdom” on Shabbat, is brought without attribution, while the permissive opinion is cited as “There is someone who permits”. The ordinary canons of legal decisionmaking would thus require ruling like those who prohibit. However, the Levush writes that the custom is to follow those who permit, and this is also implied in the Darkei Moshe.

It seems to me that in the case under discussion even those cited as forbidding would concede that such study is permitted because there is a “slight mitzvah” involved. It is known that in our time a businessman cannot make a living without learning languages and other “wisdom” in *gymnasium* or *realschule*. If a student in these schools fails to study on Shabbat, he fails to understand the material during the week as well, as the teacher will not review the Shabbat material during the week for the sake of the Jewish students. Thus the Jewish students will regress rather than progress in their studies.

You might suggest that the Jew should hire a private tutor to teach his child the material covered in school on Shabbat. Unfortunately, because of our many sins most Jews are poor and incapable of affording the expense of a private tutor for the Shabbat material. Therefore, since the learning is a prerequisite for making a living, it is certainly considered a “slight mitzvah” and universally considered permitted, just like arranging an apprenticeship for a child is permitted in Shulkhan Arukh Orach Chayyim 307:5.

I say further that there are places where even those who can afford a private tutor would do better to send their children to school on Shabbat just as the poor people are compelled to do. An example would be those places where many of our nation, because of our many sins, desecrate the Shabbat by writing, and Jewish students who don’t write on Shabbat are rare. If there are more Jewish students committed to not writing on Shabbat, their hands will be strengthened – “they will help one another and say to each other: “Be strong!”. If the G-d-fearing students are few, though, we must be concerned that – Heaven forbid – they will not withstand this test of their commitment. Certainly at least the weakest of them will falter. It is appropriate for the rich to do something that doesn’t even amount to a “small prohibition” in order to save their Jewish brethren from “great prohibitions”.

Go out and observe the practice of the people! It is already the custom of many G-d-fearing Jews in Germany to send their children to *gymnasium* on Shabbat, with the result that – praise G-d – their children have grown up G-d-fearing, adding to the numbers of those who sanctify G-d’s Name, and being the pride and glory of Israel.

However, one must certainly ensure that the children attend *hashkomoh* minyan so that they won’t miss the public Torah-reading on Shabbat. It is unnecessary to state that if possible they should stay home on festivals, and at the very least they should attend synagogue on the High Holidays and not attend *gymnasium* on those days.